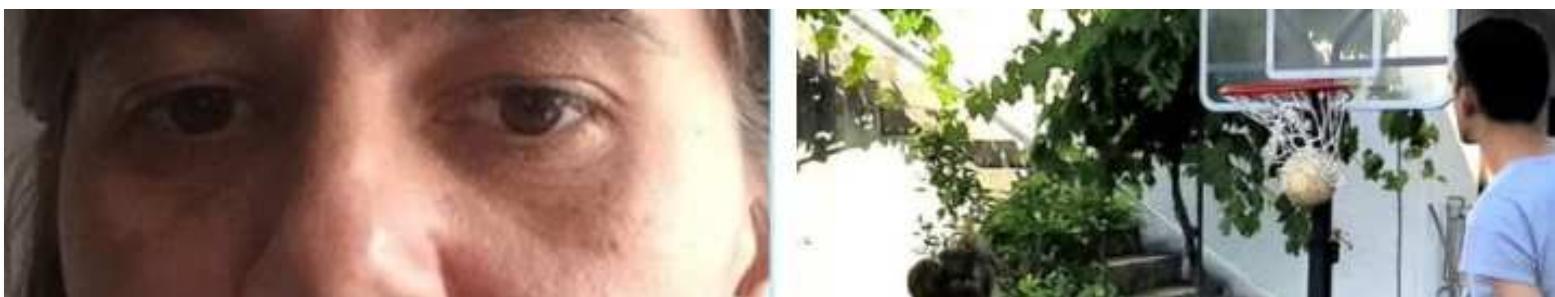

20 GODINA INKLUSIJE ŠIBENIK

Dr. sc. Bojana Rozman: 'Osobe s intelektualnim teškoćama država i dalje diskriminira'

ŠIBENIK | Autor: Š.I. | 26.08.2023 u 09:24

Socijalne usluge poput organiziranog stanovanja nisu dostupne diljem zemlje, kapaciteti državnih i nedržavnih pružatelja ove usluge su popunjeni a zbog nedostatne cijene i kompleksnog licenciranja rijetki se nedržavni pružatelji usluga odluče pružati ovu uslugu. Na sve češće zahtjeve za primanje ove usluge nije moguće odgovoriti, kaže dr. sc. Bojana Rozman, međunarodna konzultantica specijalizirana za deinsticinalizaciju i razvoj u zajednici utemeljenih službi podrške i predsjednica Saveza udruga pružatelja usluge organiziranog stanovanja.

TEKST SE NASTAVLJA NAKON OGLASA

Nova digitalna platforma osvaja publiku! Saznajte o čemu je riječ

Sponsored by Midas

Piše: Josip Antić

Iako se u dnevno političke svrhe volimo hvaliti kako imamo zakonodavstvo po najvišim standardima, kad je inkluzija posrijedi stojimo potpuno drugačije. Zakonodavstvo i podzakonski akti još uvelike šepaju za onim što zbilja i europski standardi traže. Bio bi to sukob onoga što se prije koji mjesec čulo na panel raspravi pod nazivom „Neovisno življenje – uloga različitih dionika”, održanog u organizaciji Centra za socijalnu inkluziju Šibenik. Bio je to pokušaj da se u komunikaciji raznih dionika i razina lokalnih i nacionalnih propita ostvarivanje načela neovisnog življenja za osobe s invaliditetom. Kako razvijati usluge u zajednici u kojoj je neovisno življenje više deklarativno nego stvarno?

Da je tomu tako govore brojke: u Hrvatskoj je u institucijama smješteno više od 10 tisuća osoba s invaliditetom. U organiziranom stanovanju ih je prema nekim procjenama oko 1000, od čega oko 500 prima uslugu organiziranog stanovanja od nedržavnog pružatelja usluge, većinom nevladinih udruga! Šibensko-kninska županija u tom smislu u Dalmaciji prednjači, u njoj je na takav način zbrinuto najviše osoba – njih 80 (Šibenska Inkluzija obuhvaća otprilike 20 osoba u četiri stambene zajednice, a usluge pružaju i drugi dionici).

Uspursebe radi u Zadarskoj županiji je samo 17 osoba, u Dubrovačko-neretvanskoj 10 osoba i Splitsko-dalmatinskoj 53 osobe. Problem organiziranog stanovanja nadilazi okvire grada, županije, regije... U tu svrhu udruge koje se bave inkluzijom organizirale su se u Savez udruga pružatelja usluge organiziranog stanovanja, ne bi li se na taj način njihov glas jače čuo i dopro do onih koji odlučuju. Pripe svega do politike.

U Savezu su okupljeni Centar za inkluzivnu podršku Slavonski Brod, Centar za inkluziju i socijalne usluge iz Bjelovara, Osječki centar za inkluziju, Udruga za promicanje inkluzije, Udruga za inkluziju Lastavice Split, Centar za socijalnu inkluziju Šibenik, Udruga za autizam – Zagreb, Udruga osoba s intelektualnim teškoćama Međimurske županije.

Na čelu Saveza je dr. sc. Bojana Rozman. Ona više od 15 godina surađuje s brojnim organizacijama na razvijanju osobno usmjerjenog pristupa u pružanju socijalnih usluga. Kao rehabilitator po zvanju, radila je u Udrudi za promicanje inkluzije (čija je i predstavnica u Savezu), prenštveno na području deinsticinalizacije i kvalitete socijalnih usluga. Zadnjih 11 godina radi kao međunarodni konzultant na projektima usmjerenim na reformu sustava socijalne skrbi i razvoj inkluzivnih i osobno usmjerjenih usluga za osobe s intelektualnim teškoćama.

- Usluga organiziranog stanovanja u Hrvatskoj je nedovoljno razvijena. Koje su njene temeljne odlike kao usluge kojom se omogućuje život u zajednici osobama s invaliditetom?

Organizirano stanovanje je koncipirano kao u zajednici utemeljena usluga kojom se jednoj ili više osoba osigurava podrška koja im je potrebna da bi živjeli u zajednici. Osoba koristi vlastiti stambeni prostor ili stambeni prostor koji putem najma ili vlasništva osigurava pružatelj usluge. Osoba prima individualiziranu podršku u svim životnim područjima te koristi resurse zajednice koji su dostupni i drugim građanima. Podrška koja se pruža je fleksibilna i prilagoduje se promjenama u potrebara svakog pojedinca. Usluga organiziranog stanovanja sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi spada u izvaninstitucionalne usluge. Sukladno UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, kao izvaninstitucionalna usluga organizirano stanovanje trebalo bi korisnicima osigurati izbor mesta stanovanja i sustanara te individualiziranu osobno usmjerenu podršku. Nažalost, pravilnici kojima je ova usluga regulirana pretjeranom regulativom sve je više institucionaliziraju.

- Što je po vama temeljna razlika između organiziranog stanovanja i institucionalnog smještaja?

Organizirano stanovanje naglašavam nije smještaj! Niti bi se trebalo smatrati smještajem. Organizirano stanovanje je oblik skrbi izvan vlastite obitelj pri čemu je puno bliskije usluzi osobne asistencije (pogotovo za osobe koje žive same čime ostvaruju pravo na najveći opseg usluge).

Institucionalni smještaj ne odnosi se samo na suživot više od 8 osoba na jednom mjestu, on podrazumijeva grupni tretman, deindividualizaciju osobe te uskraćuje osobi mogućnosti da donosi bilo kakve odluke o svojoj svakodnevici i životu općenito. Institucionalne oblike skrbi karakterizira segregirajuće grupiranje korisnika, nametanje rutine svakodnevog života, nemogućnost vršenja izbora, izdvojenost iz zajednice te nedostatak podrške za korištenje resursa lokalne zajednice.

- Koje su glavne mane u zakonskoj regulativi kad je posrijedi organizirano stanovanje?

Veliki problem je da Zakon vrlo generalno definira ovu uslugu (sama definicija je dobra) no prateći pravilnici se prema ovoj usluzi odnose kao prema usluzi smještaja (od limitiranja kapaciteta i licenciranja za određenu razinu podrške do postavljanja minimalnih kadrovske uvjeta kojima se u obzir uzima samo podrška koja je osobi potrebna unutar stana a koju dijeli sa do 7 sastanara) ili se na uslugu organiziranog stanovanja primjenjuju zastarjeli pravilnici poput Pravilnika o sudjelovanju korisnika u cijeni skrbi izvan vlastite obitelji iz 1998/2002 koji ovu uslugu niti ne spominje.

Kod ostvarenja drugih prava iz sustava, usluga organiziranog stanovanja se također tretira kao usluga smještaja pa tako korisnici usluge organiziranog stanovanja ne mogu ostvariti pravo na osobnu invalidinu, što bi mogli da žive u obitelji i koriste uslugu boravka 10 sati dnevno – a radi se o novcu koji je namijenjen prevladavanju teškoća pri uključivanju u zajednicu.

U zakonskoj regulativi bi se usluga organiziranog stanovanja trebala bolje definirati koristeći smjernice i principe kojima je definirana usluga osobne asistencije - pravo osobe s invaliditetom na individualiziranu podršku za život u zajednici, bilo u obitelji ili kada osoba živi sama.

- Jesu li promjene o u Zakonu u osobnoj asistenciji popravile ako ne stanje, a ono stvorile uvjete da se popravi?

Zakon o osobnoj asistenciji vidim kao veliki iskorak. Kako će taj zakon zaživjeti i koliko je dobro napisan je pitanje o kojem bi se moglo puno debatirati no njime se po prvi puta priznaje pravo osoba s invaliditetom, među njima i osoba s intelektualnim teškoćama na individualnu podršku asistenta.

Drugi veliki iskorak vidim i u načinu na koji se ovim zakonom definira sudjelovanje korisnika u cijeni usluge jer se prepoznaje pravo osobe koja koristi uslugu osobne asistencije na vlastiti životni standard te u cijeni usluge u iznosu od 1-2% sudjeluju samo osobe koje imaju prihode više od prosječne neto plaće u RH u prethodnoj godini. Pri tome osobe ostvaruju i pravo na osobnu invalidinu te se ista ne ubraja u prihode. Usporedbe radi, korisnici usluge organiziranog stanovanja svim svojim prihodima sudjeluju u cijeni usluge, umanjeno za 33 eura naknade za osobne potrebe.

- Koji su glavni problemi regulative (Pravilnika) kojom je usluga organiziranog stanovanja definirana?

Pravilnik o mjerilima za pružanje socijalnih usluga je problematičan jer ne prepoznaje u zajednici utemeljenu prirodu usluge organiziranog stanovanja te pretjerano krutom regulativom pokušava uslužu standardizirati na isti način na koji se standardizira usluga smještaja. Općenito dolazi do odgoda u pripremi novih pravilnika te se u njihovoj izradi ne uvažavaju iskustva pružatelja usluga koji su iste usluge razvili.

Pravilnik o metodologiji za utvrđivanje cijene socijalnih usluga se očekivao više od desetljeća. Nakon značajnih ulaganja i angažmana konzultantata izrađen je pravilnik kojem je cilj bio sa jedne strane po prvi puta uspostava jedinstvene cijene za istu uslugu koju korisnik sustava ostvaruje temeljem uputnice ili rješenja dok je sa druge strane cilj bio ujednačiti i mehanizme financiranja socijalnih usluga unutar mreže socijalnih usluga. Nažalost, smatram da navedeni Pravilnik koji je revidiran ove godine nije uspio zadovoljiti niti jedan od postavljenih ciljeva.

Iako je nadležni ministar početkom godine objavio intervale cijena za socijalne usluge kao i svoju odluku o cijenama usluga pružatelja kojima je osnivač država, intervali se primjenjuju samo na nedržavne pružatelje usluga dok je primjena odluke o cijeni državnih pružatelja usluga (unutar postavljenog intervala) odgođena prvo do 01.07 a zatim u nedogled. Tako sada imamo situaciju da za istu socijalnu uslugu koju korisnik prima putem rješenja ne postoji jedinstvena cijena (jer je uspostava iste za državne pružatelje usluge odgođena) nego se ona kreće za uslugu organiziranog stanovanja između 300 eura kod državnih (u realitetu je to tzv. hranarina tj. cijena kod nekih državnih pružatelja usluga koja je postavljena prije 20 godina) do 1300 eura kod nedržavnih pružatelja usluga (tj maksimalni iznos za uslugu organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku po postavljenim intervalima). Isto vrijedi za sve socijalne usluge –ako osoba koristi uslugu boravka kod državnog pružatelje usluge nastavlja plaćati cijenu kao i do sada a ako koristi uslugu boravka temeljem rješenja kod nedržavnog pružatelja onda ima cijenu koja je definirana Odlukom o intervalima cijena socijalnih usluga i koja je sigurno viša od cijene državnog pružatelja iste usluge. I jedni i drugi pružaju istu javnu socijalnu uslugu, jednako licenciranu i reguliranu, temeljem rješenja, koja se ni po čemu ne razlikuje osim po osnivaču a korisnici (većinom osobe s intelektualnim teškoćama bez poslovne sposobnosti i njihovi obveznici uzdržavanja) tu istu uslugu plaćaju po različitim cijenama.

- Ako dobro shvaćam, država koja bi trebala jamčiti ravnopravnost sama kreira tu neravnopravnost?

Nažalost nije došlo niti do promjene u mehanizmima financiranja pa se državni pružatelji financiraju sukladno trogodišnjim projekcijama s time da se plaće zaposlenika (koje su u prosjeku 80% ukupnog budžeta) pokrivaju izravno iz državnog proračuna. Kako je postavljena cijena daleko preniska da bi odgovarala realnom budžetu državnih pružatelja usluge, a kroz postojeći mehanizam financiranja se plaće ionako pokrivaju iz državnog budžeta, nema niti potrebe postavljati cijenu socijalne usluge za državne pružatelje jer će država i dalje pokrивati razliku između postavljene cijene i realnog troška usluge. No kod nedržavnih pružatelja usluga situacija je obrnuta – od njih se očekuje da pokriju sve troškove pružanja usluge kroz nedostatnu ugovornu cijenu.

- O kojim svotama se radi?

Od 2000. do 2021. godine ugovorna cijena je iznosila 5600 kuna. Dok je ta cijena 2000. godine omogućavala da ljudi žive kvalitetno u zajednici i da primaju individualiziranu podršku dovoljnog broja osoblja (cijena koja je tada bila niža od cijene smještaja u ustanovama) s godinama porasta cijena rijetki nedržavni pružatelji usluge morali su ulagati ogromne napore kako bi kroz projekte pokrivali rastući razliku između cijene usluge i realnih troškova. Zadnjih je godina situacija postala kritična što je dovelo do toga da je osoblje potplaćeno te da većina pružatelja usluge nema dostatan omjer osoblja po korisniku, pa je nadležno ministarstvo 2022. godine povisilo cijenu usluge na 6100 kn (kako bi bili u mogućnosti pratiti povećanje minimalne plaće asistente). 2023 godine temeljem metodologije za izračun cijene usluge postavljeni su intervali cijena za sve socijalne usluge. Sukladno intervalima, većina nedržavnih pružatelja usluge pruža uslugu organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku po cijeni od oko 1200 eura. Iako se radi o povećanju od oko 45% što nije malo, iznos jednostavno nije dostatan za pokrivanje svih troškova (dostatnog broja osoblja, trošak najma stana i režija, hrana odjeća obuća...).

- Kad bi se vaši prijedlozi usvojili, što bi se dogodilo, kako bi se situacija mijenjala. Kako bi u tom slučaju izgledala sudbina ljudi koji danas žive unutar institucija?

Smatram da je trenutno sustav u velikoj mjeri nefunkcionalan te neujeđnačen u odnosu na podršku i prava koja su dostupna osobama s invaliditetom. Socijalne usluge poput organiziranog stanovanja nisu dostupne diljem zemlje, kapaciteti državnih i nedržavnih pružatelja ove usluge su popunjeni a zbog nedostatne cijene i kompleksnog licenciranja rijetki se nedržavni pružatelji usluga odluče pružati ovu uslugu. Na sve češće zahtjeve za primanje ove usluge nije moguće odgovoriti. Ono što je apsurdno je da za razliku od institucija koje pružaju smještaj u namjenskim zgradama te je jasno da time imaju ograničeni kapacitet, usluga organiziranog stanovanja nije ograničena prostornim kapacitetima te se kapaciteti mogu u praktičnom smislu lako širiti. No tu dolazimo do pitanja efikasnog korištenja resursa i političke volje da se praksa institucionalizacije u Hrvatskoj iskorjeni (na što smo se obvezali ratificirajući UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom). Smatram da postojeći način organizacije sustava, kada se radi o osobama s invaliditetom kojima je potrebna intenzivnija podrška da bi živjeli u zajednici, nije pravedan, smisleni niti transparentan te i dalje potiče diskriminaciju osoba s intelektualnim teškoćama čije se pravo na život u zajednici uz podršku još u potpunosti ne priznaje te ostaju populacija za koju mnogi vide institucionalni smještaj kao jedinu alternativu kada obitelj ne može skrbiti o osobi. Također smatram da sustav preveliku odgovornost za skrb o odraslim osobama s invaliditetom prebacuje na obitelj putem instituta roditelja njegovatelja čime se negira pravo osobe s invaliditetom da živi život odrasle osobe ali i pravo roditelja da budu samo roditelji (a ne i njegovatelji) odrasle osobe koja živi svoj život u zajednici uz podršku.

- Mislite li da najave državne administracije o donošenju reformskog paketa donose poboljšanje? Navodno se ta rješenja očekuju krajem ove godine?

Iskreno, iako sam svakodnevno u temama o kojima govorimo i pratim svaku aktivnost nadležnog ministarstva ne znam o čemu govore kad spominju nešto tako ambiciozno, što bi sintagma „reformski paket“ trebala predstavljati. Moje iskustvo govori da politika ne želi ispraviti nepravedne pravne odredbe iz jednostavnog razloga: prioritet sustava je osiguravanje prava zaposlenika u državnim pružateljima usluge a ne prava osoba s invaliditetom.